

DEÁK ÉS ANDRÁSSY

MEZEY BARNA

ELTE ÁJK
JOGTÖRTÉNETI KUTATÁSOK

A SZERZŐ:

PROF. DR. MEZEY BARNA

PROFESSOR EMERITUS

ELTE ÁJK

MAGYAR ÁLLAM- ÉS
JOGTÖRTÉNETI TANSZÉK

MEZEYB@AJK.ELTE.HU

2025. január 20.

Az amnesztiával az emigrációból hazatérő (korábban a szabadságharcban játszott

szerepe miatt halálraítélt és „in effigie” kivégzett) Andrassy Gyula Deák Ferenc oldalán kapcsolódott be a hazai események alakításába. Az 1861. évi országgyűlésen már az ellenzék meghatározó alakja volt. Amikor Deák az *Adalékokat* írta, Andrassy már bizalmas társának számított. A közös ügyek intézéséről személyes beszélgetésekben alakították ki álláspontjukat, megtárgyalták a delegációkra vonatkozó elképzeléseiket, rögzítették a közös ügyek körét és a parlamentek viszonyát, az országgyűlés és a delegációk kapcsolatait, a parlamentáris lét lehetséges képleteit. Deák a kiegyezési diskurzus során már többször tanújelét adta annak, hogy Andrassy Gyulának fontos szerepet szán a következőkben. Erre utaltak javaslatai a gróf tisztségeivel kapcsolatosan: a képviselőház alelnökeként (1865 december 14.), az ún. '67-es bizottságban (1866. március 2.), végül a kiegyezési munkálat végső

formájára előterjesztést előkészítő ún. 15-ös bizottságban (1866. május 4).¹ Deák és Andrassy még 1865-ben megállapodtak a dualizmus alkotmányos képletének kialakítását célzó programról, beleértve a delegációs szerkezetet is. Ettől kezdve mindketten ennek megvalósításán dolgoztak, folyamatosan egyeztetett módon hozták tető alá a tervet.² A bizottság munkáját elnökként irányító Andrassy és az bizottsági munkálatokat író-szerkesztő Deák nézetazonossága megkérdőjelezhetetlen. Vállvetve védelmezték a delegációk eszméjét és próbálták győzködni azokat, akik veszélyes parlamentáris csírákat láttak bennük, melyekből utóbb egy birodalmi szintű, központi parlament nőhetett volna ki.³ Feltehetően ezért is jutott olyan népszerűsége a bécsi körökben is a delegáció, hogy a tárgyalások során végül is egyfajta *conditio sine qua non*ja lett az egyeztetéseknek. Andrassy pro és contra sokat küzdött a delegációért, olyannyira, hogy végül is emlé-

kezete szerint neki sikerült az intézményt létrehozni, sőt „a delegációk eszméjét gr. Andrassy Gyula magának tulajdonította”.⁴ A magyar álláspont érvényesítésében Andrassy oroszlanrészt vállalt: Deák oldalán már ő tárgyalta Belcredivel és Beusttal. Ekkor lehetőséget kapott arra is, hogy az uralkodóval és az udvarral szembeni személyes bizalmat is erősítse. A császár kérdésére

mindketten megerősítették, hogy a háború utáni tárgyalási feltételeiken nem kívánnak változtatni, követeléseik ugyanazok, mint korábban.⁵

Andrassy gondolkodását, majd ennek révén politikai pozícióját is nemzetközi látómezeje határozta meg. Diószegi István fogalmazott úgy, hogy már az önkényuralom évtizedében „rádöbent a régi reformkori igazságra: a terjeszkedő nagy nemzetek közé beékelte Magyarországnak szüksége van a Monarchiára. De azt is meggyőződéssel vallotta, hogy a Habsburg monarchia csak Magyarország megbékítésével, a birodalom létével összeegyeztethető magyar törekvések kielégítésével nyerheti vissza nagyhatalmi állását.”⁶ „[A] paritás alapján hivatva vagyunk a területileg legnagyobb birodalmak egyikének külviszonyaira és Európa közös érdekeire elhatározó befolyást gyakorolni, és így tekintettel Európára és saját honunkra, oly állást foglalunk el, amilyent az Árpádok ideje óta el nem foglaltunk”- összegezte Andrassy.⁷

A magyar konzervatívok semmiképpen sem adták volna át szívesen a hatalmat Deák Ferencnek.⁸ Ám aligha hihető, hogy Deák Ferenc magát gondolta volna a kormány élére. A kiegyezési mű tető alá hozásával egy hosszú út végén, melyet éles közjogi harcok, pártküzdelmek, intrikák és ellenszenvek kísértek, másfajta aktivitásra volt szükség. Nem elsősorban a magyar országgyűlésben kellett immáron helyt állni, hanem az uralkodó bizalmát megnyerve és meg-

tartva, az udvarban forgolódva vagy az osztrák térfelel kellett diplomáciai csaták sorozatában nyerni vagy legalábbis nem veszíteni. Deák remek helyzetfelismerésének köszönhetően visszautasította az uralkodó felkérését,⁸ és maga helyett Andrássyt ajánlotta a miniszterelnöki pozícióba. Volt valami tervszerűség abban, ahogy az 1857-ben emigrációból visszatérő Andrássyt Deák bevonta a politikába, ahogyan megosztotta vele terveit és kérte együttműködését a konstrukció kimunkálásában, meghívta a tárgyalásokra, ahogyan felkészítette őt a megvalósítás feladatára. Ezután természetesen tűnik, hogy 1867. február 17-én Andrássy Gyula Ferenc Józseftől miniszterelnöki megbízást kapott.

Angyal Dávid szerint Deáknak „igen súlyos, nem csak személyes, hanem a közérdeket mélyen érintő okai is voltak arra, hogy [...] ne vállaljon miniszterelnökséget”.¹⁰ Angyal arra utalt, hogy a kiegyezés népszerűsége azzal, ha Deák kormányfői feladatot vállalt, nem gyarapo-

dott volna. Ezzel azonban abba is hagyta az okok sorolását, pedig voltak bőven. Leginkább az a szerep jelentett akadályt, amit Deák magára vállalt azzal, hogy következetes konokossággal követelte az ellenzék élén a magyar alkotmányosság helyreállítását. Dacolta az uralkodó és az udvar akaratával, minden tisztelet mellett nem kis ellenérzést keltett ezzel maga ellen. Deák diadalmaskodott, a kiegyenlítés megtörtént, s ezzel a politika színpadán új felvonás vette kezdetét. És ez a rész már nem a közjogi tusáról szólt, hanem napi kormányzati taktikáról, apró, finom diplomáciai fogásokról, nagypolitikai stratégiáról. Ez a szín már nem Deák terepe volt, a haza bölcse, a kehidai köznemes közjogász kevesebb eséllyel léphetett volna a nézők elé, mint az elegáns, arisztokrata körökben jól ismert és jó ismeretsegekkel rendelkező Andrássy gróf. Deák, a hatvanéves politikus, aki végig küzdött a reformkor évtizedeit, igazságügy miniszterséget vállalt a Batthyány-kormányban, aktívan részt vett az első képviselőház munkájában, vezette a passzív rezisztenciába vonuló oppozíciót, 1860-1861-ben élére állt az alkotmányosságért vívott küzdelemnek, levezényelte a kiegyezést és a magyar alkotmányosságért folyó tárgyalásokat, most tartózkodott az operatív feladatvállalástól. Utat engedett a negyvenes évei elején járó, dinamikus, tehetséges és a kiegyezés mellett elkötelezett Andrássy Gyula grófnak. A források azt látszanak visszaigazolni, hogy Deák tudatosan készült erre a lépésre. És a döntése helytál-

lónak bizonyult. A művelt, sármos arisztokrata, az elkötelezett (de nem radikálisan) liberális politikus elnyerte az uralkodó bizalmát is. „A király igen megkedvelte Andrássyt, szerette hallgatni szellemes ötleteit s találó hasonlatait, megbecsülte nyíltságát, ítélete erejét, hű ragaszkodását és férfias határozottságát.”¹¹ A gróf, akibe Deák a bizalmát helyezte, és aki megnyerte az uralkodót is, sikeresen koordinálta a kiegyezési tárgyalások utolsó etapját, s mondhatni zökkenő nélkül vette át a kormányrudat. „Mint miniszterelnök, a politikai élet főszereplője lett. Két generáció vágyait valósította meg, nemzedékére jellemző hivatástudattal és elfoglaltsággal.”¹²

Hivatkozások:

- ¹ Gróf Andrássy Gyula beszédei. I. 1847-1868. Kiadta Léderer Béla. Budapest, 1891. Franklin társulat, 225. p.
- ² Angyal Dávid: *Gróf Andrássy Gyula (1823-1890)*. Budapest, 1941. Magyar Tudományos Akadémia, Értekezések a történeti tudományok köréből XXV/1. 33. p.
- ³ Horváth Boldizsár: *Emléktöredékek köz-és magánéletéből*. Sajtó alá rendezte Cieger András és Matolcsi Réka. Budapest, 2021. Gondolat 51. p.
- ⁴ Horváth 2021. 51. p.
- ⁵ Gonda Imre – Niederhauser Emil: *A Habsburgok. Egy európai jelenség*. Budapest, 1977. Gondolat, 229. p.
- ⁶ Diószegi István: Andrássy. In: *Budapesti Negyed* 1. 1993/1. 19. p.
- ⁷ Wertheimer Ede: *Gróf Andrássy Gyula élete és kora*. Budapest 1910-1913. Magyar

Tudományos Akadémia I. 272. p.

⁸ Szekfű Gyula: A dualizmus: A szabadelvű párt uralma. In: Hóman Bálint – Szekfű Gyula: *Magyar történet V*. Budapest, 1936. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 465. p.

⁹ Wertheimer 1910. 337. p.

¹⁰ Angyal 1941. 30. p.

¹¹ Angyal 1941. 34. p.

¹² Diószegi 1993. 20. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Deák Ferenc arcképe. Forrás: <https://behir.hu/deak-ferenc-anekdotai>.

Letöltve: 2025. január 17.

2. oldal: Gróf Andrássy Gyula.

Forrás: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/64/Andrassy_Gyula_a_sarkany_renddel.jpg

Letöltve: 2025. január 17.